

Hol a köznapi, „talált” szövegekhez társul – kötetbeli elrendezésük révén – az irodalmiság attribútuma, hol a versként megjelenő szövegek alkalmazzzák a megszólalás nem irodalminak tekintett formáit (többnyire a levél vagy a pár soros üzenet „műfaját”). A versek jelenetkerete gyakran a megírás privát eseményét is „rögzíti”. A szövegek mindennapi használatát felidézve a versek egyben a műalkotás egyszeri, cselekvésszerű jellegét teszik hangsúlyossá.

A versek színvonalra azonban korántsem tekinthető egyenletesnek: a kötetben nem ritkák az irodalmilag alig megformált, az alkalmosság benyomását keltő szövegek sem. Sikerültebbnek azok a darabok mondhatók, melyeket nem egyes tartalmak pusztán „kimondása”, inkább a közlés nyelvi-irodalmi feltételrendszere érdekel. Azok tehát, melyek hatásukat a megformáltság – nem feltétlen „hagyományos”, de igényességre törő – módjában igyekeznek megalapozni. Így például az *1991. okt. 4.* című vers, mely egyszerre utal vissza a kötetet nyitó *Halványlilaképre*, és idéz fel egy tágabb költészettörténeti hagyományt (Ady *Sírni, sírni, sírni* című versét, de akár még Kölcsey *Elfojtódását* is). Az ironia forrása itt abban van, hogy a megírás személyes, egyszeri pillanatának formális jelzését a jelölő közzeg nem közvetíti, nyomdatechnikailag nem jeleníti meg. A megformálás versszerűtlen jellege ugyanakkor

nem pusztán ironikus hatást kelt, de egyben – a beszéd szaggatottságát sugallva – mintegy a hangzás közegével „helyettesíti” a kézírás személyes „médiumát”: „Nem akármilyen nap ez a mai / Lila tintával írok. Satöbbi... / Nem akármilyen / Nap ez a mai! / Eltemettük Zolit... Nem akármilyen / Ember volt! Nem akármilyen / Sírva sírással sírok. Satöbbi...”

KÉKESI ZOLTÁN

(*Magyar Műhely Kiadó, Bp., 2002.*)

Mészáros Ottó: *Poemateria*

Mészáros Ottó felvidéki költő és performanszművész pályájának kezdete szinte egybeesik a 1983-ban alapított IRÓDIA indulásával. A civil kezdeményezés nyomán létrejött és hatalmilag elnyomott, nemzedéki jegyeiktől sem mentes alkotói fórum köré az akkori Csehszlovákia fiatal magyar költői, írói és irodalomtörténészei tömörültek. Az addigi gyakorlattól eltérően nem a *couleur locale*-ból, illetve a kisebbségi léthelyzetből és értékrendből indultak ki, hanem nemzetközi mércékhez kívántak igazodni, olyan egyetemes előképeket tartva követendőnek, mint az onnan elszármazott Kassák

Lajos vagy az éppen újrafelfedezett Tsúszó Sándor munkássága.

Mészáros ugyan költőként indult, de vonalverseivel szinte párhuzamosan alkotta képverseit és adta elő az adott közegben úttörőnek bizonyuló művészi performanszait. 1987-ben Érsekújvárott, az első ízben megrendezett nemzetközi médiaművészeti fesztiválon még írott verseit adta elő, majd a későbbiekben ugyanott már kizárólag művészeti performanszaival lépett a közönség elé, megalapozva nemzetközi elismertettségét. Csak aki egyidejűleg fordított figyelmet Mészáros szimultán műfaji törekvéseire, tudhatta, hogy a költészete és előadásai közötti kapcsolat nemcsak valós, hanem eredendően genetikusan. A most harminckilenc éves szerző első kötete ilyenképpen egy rendhagyó alkotói felfogást és emberi szenzibilitást dokumentál.

A pozsonyi AB-ART Kiadó szempontjából debütáns kezdeményezésnek, a Magyar Műhely Kiadót illetően pedig a mindenkor felvállalt művészeti értékrend alátámasztásának tekinthető *Poemateria* L. Simon László jóvoltából válogatást ad közre Mészáros műfaji törekvéseiből. Ennek értelmében a klasszikus értékrendet képviselő írott lírával nyit, hogy a teresített költészet eszményét statuáló képversen át az élő kinyilatkoztatás radikalizmusában, a performanszban álla-

podjon meg. Bizonyítandó, hogy a nyomtatott és az élő médium közötti kapcsolat nemcsak szoros, hanem szerves is lehet. Emellett pedig azt is, hogy a hagyományos és a jelenkori műfajok közötti kizárólagosság javarészt inkább mondva csinált, mintsem természetes indítékokra vezethető vissza. Vagyis nézőpont kérdése az egész.

Vajon mit is kell értenünk ezen? Elsősorban azt, hogy a költeményeket a szerző nem egy esetben forgatókönyvként, szinopszisként alkalmazza élő előadásaihoz, másodsorban pedig, hogy gyakran idéz belőlük, vagy éppen mottóként nyúl hozzájuk a performanszok cselekvésmenetében. Az önmagukban is szuverén értéket képviselő költemények ezáltal metasztintú rendeltetésre tesznek szert egy másik kifejezőeszköz nyelvi szövevényében. Mészáros tehát egy igazán ritka, rendhagyónak mondható alkotói alapállást demonstrál azáltal, hogy nem elégszik meg a felolvasás önkifejező lehetőségével, hanem ténylegesen előadja, az életbe vetíti poézisének arra érdemesített darabjait.

Nyomtatott természeténél fogva ugyan a kötet nem adhatja vissza maradéktalanul a performanszok akcionista szellemiségét, fényképdokumentumai és leírásai révén azonban korrekt betekintést enged a szerző életművének legjelentősebb vonulatába, a nemzetközi művészet

horizontjai felé terelve azt. A *Poemateria* értékformáló ereje inkább ez utóbbi műfajban mutatkozik meg, s csak sajnálni lehet, hogy a szerző mégiscsak igazán jelen a kortárs magyar irodalom palettáján.

SZOMBATHY BÁLINT

(*AB-ART Kiadó, Pozsony – Magyar Műhely Kiadó, Bp., 2002. 124 o. 1800 Ft*)

Az elbeszélés nehézségei (Ottlik-olvasókönyv)

Nehéz szabadulni attól a késztéstől, hogy úgy fogjuk fel: a katonaiskolai tematikájú, közismert román Ottlik Géza egyetlen igazán jelentős műve, maga Ottlik/az ottliki életmű pedig jóformán kizárólag ennek a szövegnek a létrehozójaként/szociográfiai környezeteként tarthat számot az irodalomtörténet érdeklődésére. Nos, nehéz, de alighanem tényleg szabadulnunk kell tőle, hiszen az árnyaltabb, részletezőbb figyelem sosem árt, meg aztán maga a szóban forgó munka mára annyira kivételes helyet foglal el a nemzeti kánonban, hogy intenzitás szempontjából szinte semelyik más szövegünk nem hasonlítható hozzá. Ha tényleg semmi más nem volna maradandó az életműből, egyedül az *Iskola*, Ottlik Gézát akkor is a ha-

zai irodalmi panteon óriásai között kellene számon tartanunk. Ám ennél jóval kedvezőbb a helyzet számára. Több izgalmas, szintén kivételesen értékes, egyéni, eredeti hangoltságú alkotás található még az életművében (közülük persze nem egy az *Iskola* tematikai-poétikai erőterében helyezkedik el), legfeljebb az tünteti ki a hozzájuk képest is kiválóbb nagyregényt, hogy ez szinte még a többi dolgot is homályba borítja ragyogásával. Mármost ezt a ragyogást, ezt a kiválóságot, az életmű finomságait, sajnos, nem ismerjük kellőképpen, ebből következően nem is értékelhetjük igazi szerepe szerint. Része van ebben az irodalmat általában perifériára szorító korszellemnek, de tehetnek róla azok az irodalmi berkekből érkező támadások is, amelyek méltatlan vádakat fogalmaznak meg vagy akár egyenesen elégedetlenségnek, fanyalgásnak adnak hangot.

Nem volt ez mindig így. Ottlik Géza körül a hetvenes-nyolcvanas években valóságos kultusz bontakozott ki az irodalmi szakma fiatalabb képviselőinek körében. Szellemi apafigurává lett. Hogy miért éppen Ottlik és nem egy másik alkotó tett szert ekkora elismertségre, annak éppúgy vannak észérvekkel megmagyarázható, mint titokzatos, irracionális, már-már transzcendens okai. Ottlik értékörző, poétikailag is klasszicizáló, szellős, kiegyensúlyo-